

19.1.2018

## **Ulkoasiainministeriö, oikeuspalvelu**

### **Suomen Punaisen Ristin lausunto**

Asia: YK; Luonnos 5. ja 6. määräaikaisraportiksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan täytäntöönpanosta

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan täytäntöönpanosta Suomessa.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhdistys, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punaisen Ristin tehtävänä on tukea ja avustaa maan viranomaisia niin rauhan kuin sodan ja aseellisten selkkausten aikana ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

### **Yleinen huomio nuorisonäkökulman tarpeellisuudesta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kontekstissa**

Suomen Punainen Risti katsoo, että nuorisonäkökulma tulee huomioida määräaikaisraportoinnissa. Sopimuksen täytäntöönpanon tarkastelussa fokus tulee kytkeytyä lapsinäkökulman ohella vahvasti myös täysi-ikäistymisen merkittävään elämänvaiheeseen ja siihen liittyviin aikuistumisen siirtymiin, jotka uhkaavat olla yhä monimutkaisempia ja pitkäkestoisempia. Aikuistumista koskevat fyysiset, sosiaaliset, henkiset ja taloudelliset siirtymät tulee ottaa huomioon myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen viitekehyksessä. Kyseessä on globaalistikin katsottuna pitkittynyt epävarmuuksien leimaama elämänvaihe, jolloin ei olla virallisesti lapsia ja oikeutettuja lapsille tarkoitettuun tukeen tai suojeluun, mutta ei myöskään aikuisia, katsottiinpa toimintamahdollisuuksia ja -resursseja ja tukea tai yhteiskunnallista asemaa. Suomessa vuonna 2015 tehty nuorten oikeuksien toteutumista arvioiva tutkimuskooste osoittaa, että oikeuksien toteutumisessa on monia puutteita, katsottiinpa nuorten oikeutta syrjimättömyyteen, oikeutta työhön ja vapaa-aikaan, oikeutta terveyteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tai oikeutta osallisuuteen.

### **Syrjintä, osallisuus, hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen**

Komitea on kehottanut (2011) sopimusvaltiota tehostamaan pyrkimyksiään torjua kaikkia syrjinnän muotoja, mukaan lukien vammaisiin lapsiin, maahanmuuttaja- ja pakolaislapsiin sekä etnisiin vähemmistöihin kuuluviin lapsiin kohdistuva syrjintä. (Yleiset periaatteet, yleissopimuksen 2, 3, 6 ja 12 artikla).

19.1.2018

Tutkimukset osoittavat, että Suomessa asuvat lapset ja nuoret kokevat syrjintää niin julkisissa palveluissa ja ympäristöissä kuin omissa arjen ympäristöissään. **Suomen Punainen Risti on huolissaan, että nuoriin kohdistuvan syrjinnän kokemukset ovat Nuorisobarometrin mukaan niin yleisiä, että syrjintää voi pitää nuorten arkea leimaavana piirteenä.** Enemmistö kaikista nuorista kokee tulleen jossain elämänsä vaiheessa syrjityksi. Nuoret näkevät syrjivänä ennen kaikkea ihmisten eriarvoisen kohtelun.

Kokemukset kuulumisesta johonkin vähemmistöön ovat yhteydessä korkeampaan syrjintäriskiin niin virallisissa ympäristöissä kuin nuorten vertaissuhteissa. Mm. seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat nuoret sekä maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat kokeneet kantaväestön nuoria enemmän ja useammin syrjintää. Maahanmuuttajataustaiset nuoret raportoivat erityisesti virallisista tilanteista kuten viranomaiskohtaamisista ja asunnonsaannista. Sama havainto on tehty Nuorten turvataloilla, jossa syrjintä näkyy niin välittömänä syrjintänä (syrjintä mm. asuntomarkkinoilla) kuin välillisenä syrjintänä (riittämätön ymmärrys ja/tai huomio nuoren vähemmistöasemaan). Erityisen ongelmallista on se, etteivät lapset ja nuoret, eivätkä liioin heidän parissaan työskentelevät, tunne lapsille ja nuorille kuuluvia oikeuksia, mikä vähentää syrjinnän seurannan ja siihen puuttumisen mahdollisuuksia. Tietoisuuden vahvistaminen syrjintäasioista on ensiarvoisen tärkeää, ja tässä myös kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli.

Suomalaisten lapsiperheiden ja nuorten eriarvoistuminen on huolestuttava trendi. Trendi näkyy kahdella toisiinsa kietoutuvalla tavalla: lapsiperheiden ja nuorten suhteellinen köyhyys on kasvanut edellisestä sukupolvesta, ja se on lisääntynyt 1990-luvun aikana. Nuoret itse nostavat ystävien puutteen kaikkein keskeisimmäksi syrjäytymistä aiheuttavaksi tekijäksi. Nuorten itsensä mielestä syrjäytyminen on ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä.

Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen havainnot tukevat trenditietoa: nuoret hakeutuvat turvataloille erityisesti perhejäännitteiden vuoksi, joiden takana on usein vähävaraisuutta sekä ulkopuolisuutta ja yksinäisyyttä, arvottomuuden kokemuksia ja epäluottamusta sekä pettymystä virallisiin hyvinvointipalveluihin. Kyse on paitsi palvelujen saavutettavuudesta, myös niiden laadusta ja tehokkuudesta, joiden takaamisessa lasten ja nuorten osallisuus suunnittelusta arviointiin ja kehittämiseen on tärkeää. Suomessa lasten ja nuorten kuulemisen rakenteita ja käytäntöjä on kehitetty viimeisen 10 vuoden aikana sekä lainsäädännön että toimintakäytäntöjen tasolla. Yhdenvertaista osallisuutta edistävästä lainsäädännöllisistä uudistuksista mainittakoon mm. nuorisolaki (2017), kuntalaki (2015) ja yhdenvertaisuuslaki (2014).

Lasten ja nuorten väestöryhmän kokemaa eriarvoisuutta tulee katsoa sekä kansallisesti että kansainvälisesti yhteiskuntien demokratian kokonaisongelmana: Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että taloudellisesti heikoista oloista tulevat nuoret jäävät Suomessa helposti yhteiskunnan ulkokehälle myös sosiaalisesti. Hyvin toimeentulevat nuoret tapaavat ystäviään useammin, kokevat vähemmän yksinäisyyttä, onnistuvat koulussa paremmin sekä voivat harrastaa enemmän ja

19.1.2018

monipuolisemmin kuin vähävaraisemmat tai muutoin syrjään jääneet nuoret. Myös poliittinen vaikuttaminen kasautuu hyvin toimeentuleville nuorille.

Nuoret itse korostavat hyvinvointipalveluja arvioidessaan saavutettavuutta, syrjimättömyyttä, lähestyttävyyttä, kattavuutta sekä oikea-aikaisuutta. Nuorten turvataloilla tehdyn vaikuttavuusarvion mukaan nuoret toivovat palveluilta inhimillisyyttä, nuorten kokonaisvaltaista kohtaamista lähiyhteisöjensä jäsenenä ja joustavuutta. Pitkät jonot, byrokraattiset ja vaikeaselkoiset tukijärjestelmät, leimautuminen, toimijuuden puute ja osattomuuden kokemukset nostavat nuorten mukaan kynnyttä löytää ja saada apua. Toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen sekä yhdenvertainen kohtelu ovat keskeisiä edellytyksiä sille, että lapsille ja nuorille suunnatut palveluilla on pitkäkestoisia vaikutuksia.

Nuorten yhteiskuntaan kuulumisen kokemukset ja sosiaalinen luottamus ovat laskeneet, mikä on nähtävä erityisen kriittisenä tekijänä ajatellen paitsi julkisen sektorin tarjoamia palveluita myös kansalaisjärjestöjen kykyä tavoittaa syrjimättömästi erilaisista taustoista tulevat lapset ja nuoret – myös ne jotka jäävät yhteiskunnan virallisen järjestelmän marginaaliin. Lisäksi tutkimukset osoittavat, että lasten ja nuorten syrjintäkokemukset jäävät liian usein heidän yksityiseksi asiakseen: nuoret eivät joko kerro ongelmistaan tai eivät koe että syrjintäkokemukset otetaan vakavasti. Kansalaisjärjestöjen merkittävänä roolina on nostaa vaiettuja lasten ja nuorten arkea koskettavia ilmiöitä julkiseen keskusteluun, lapsia ja nuoria kunnioittavalla, syrjimättömällä tavalla.

Lasten ja nuorten arjen tukiverkoston ja sosiaalisen luottamuksen on todettu kannattelevan vaikeissa oloissa elävien selviytymistä aivan erityisellä tavalla. Vaikka sosiaalinen luottamus on suomalaisnuorilla kansainvälisesti katsottuna suhteellisen hyvä, on siinä tapahtunut käänne alaspäin viime vuosina. Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on ensiarvoisen tärkeä rooli myös lasten ja nuorten yhteisöllisyyden vahvistajana, niin vertaisryhmien kuin sukupolvien välisen vuoropuhelun mielessä.

**Suomen Punainen Risti katsoo, että lasten ja nuorten kokemaan syrjintään tulee kiinnittää huomiota. Syrjintää tulee ennalta ehkäistä ja siihen tulee puuttua kaikilla yhteiskunnan sektoreilla yhteistyössä.**

## Lasten säilöönotto

YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut (2011), että sopimusvaltio varmistaa, että turvapaikanhakijalapsia otetaan säilöön vasta viimesijaisena toimenpiteenä, mahdollisimman lyhyeksi ajaksi, kun muut vaihtoehtoiset toimet eivät ole mahdollisia.

**Suomen Punainen Risti on toistuvasti esittänyt näkemyksensä siitä, että lasten säilöönotosta tulisi kokonaan luopua.** Lapsen edun mukainen ratkaisu

19.1.2018

olisi, ettei lasta koskaan, huoltajan kanssa tai yksin, otettaisi säilöön. Lasten kohdalla tulisi turvautua vaihtoehtoisin toimenpiteisiin, jolloin myös perheen yhtenäisyys turvattaisiin altistamatta lasta säilöönoton vaikutuksille.

Tutkimusten mukaan säilöön otetut lapset kärsivät hyvin tyypillisesti mielenterveyden ongelmista, mutta myös alentuneesta immunitetista ja kivuista. Taustalla ovat vapauden, luonnollisten sosiaalisten kontaktien ja toimintamahdollisuuksien rajoitukset sekä ahdistuneisuuden, jännityksen ja jopa väkivallan kohtaaminen säilöönottoyksikössä, vaikka ei itse joutuisi sen kohteeksi.

### **Turvapaikanhakijoiden pääsy kouluterveydenhoitoon ja neuvolapalveluihin**

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli (2011, 17. a)), että sopimusvaltio tarjoaa kunnille riittävät resurssit erityisesti lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi, ottaen huomioon kunkin kunnan käytettävissä olevat resurssit.

Suomen Punaisen Ristin ylläpitämien vastaanottokeskusten mukaan STM:n kuntainfojen muodossa annettujen ohjeiden tulkinnessa on vaihtelua ja osa kunnista ei tarjoa neuvolapalveluja.

**Suomen Punainen Risti on huolissaan siitä, että joillakin vastaanotto-keskuspaikkakunnilla kunta ei tarjoa turvapaikanhakijoille neuvolapalveluita eivätkä terveystarkastukset ja rokotukset kuulu turvapaikanhakijoiden kouluterveydenhuoltoon.** Palveluiden puutteilla on kielteisiä vaikutuksia lapsen hoitoon tai terveyteen (esim. puutteita rokotuksissa, kehitysviivästyminen tai kasvun poikkeamien tunnistamisessa). Kuntien tulee varmistaa, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat turvapaikanhakijalapset saavat täysimääräisesti heille kuuluvat kouluterveydenhuollon ja neuvolapalvelut.

### **Perheestään erossa olevat lapset ja perheenyhdistäminen**

**Suomen Punainen Risti on huolissaan erityisesti kansainvälistä suojelua saavien mahdollisuudesta perheenyhdistämiseen ja sen vaikeutumisen vaikutuksista kotoutumiselle.** Huoli nousee Suomen Punaiselle Ristille tulleiden yhteydenottojen pohjalta. Erityisen vaikeassa tilanteessa ovat yksin tulleet alaikäiset lapset. Pakolaisten mahdollisuus perheenyhdistämiseen on kokemuksemme mukaan huomattavasti vaikeutunut viime vuosina toteutettujen lakimuutosten, hallinnollisten menettelyiden kiristämisen sekä edustustoverkoston supistamisen seurauksena. Tämä on johtanut siihen, että kansainvälistä suojelua saaneet henkilöt hakevat perheenyhdistämistä vähemmän. Toisaalta Suomen Punaisen Ristin saamien perheenyhdistämiseen liittyvät yhteydenotot ovat kasvussa. Nykytilanne on johtanut siihen, että perheenyhdistämiseen oikeutetut henkilöt eivät usein pysty toteuttamaan oikeuttaan järjestelmän erilaisten esteiden vuoksi. Tarkkojen tilastojen kerääminen on hankalaa, sillä niiden henkilöiden määrä, jotka eivät pääse aloittamaan prosessia ei ole tiedossa.

19.1.2018

Perhesidehakemusten sähköinen asiointi on ollut mahdollista loppuvuodesta 2016 lähtien. Hakemuksen voi jättää sähköisesti Enter Finland -palvelussa. Asiointikielet ovat suomi, ruotsi ja englanti. Sähköinen perheenyhdistämishaku helpottaa hakemuksen vireillepanoa mutta edellyttää yhä käyntiä lähetystössä. Sähköisen hakemuksen tekeminen edellyttää että hakija, perheenjäsen myös osaa ja voi käyttää tietokonetta, mikä voi olla haasteellista monelle hakijalle.

**Suomen Punainen Risti esittää, että määräaikaisraporttiluonnokseen (2017) kirjataan, että perheenyhdistämisen esteitä tulee arvioida, perheenyhdistämisen mahdollisuutta tulee edistää ja prosessiin liittyviä esteitä tulee poistaa.** Pitkä erossa olo vaikuttaa niin perheenkokoajien kuin perheenjäsentenkin hyvinvointiin ja erityisesti mielenterveyteen. On ilmeistä, että erityisesti nuorten, yksin tulleiden henkilöiden onnistunut kotoutuminen on hyvin epätodennäköistä, mikäli heillä ei ole mahdollisuutta perheen kokoamiseen. Onnistunut kotoutuminen on koko yhteiskunnan ja yhteisön koheesion ja turvallisuuden tunteen kannalta erittäin tärkeää. Perheenyhdistämisessä on lapsen edun periaatteen oltava aina etusijalla kaikissa lapsia koskevissa toimissa ja päätöksissä.

## **Muita huomioita koskien turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia**

### **Ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijalasten edustajajärjestelmän kehittäminen**

Suomen Punainen Risti pitää myönteisenä, että maaliskuussa 2017 asetettiin työryhmä kehittämään yksin maahan tulleiden alaikäisten edustajajärjestelmää (ks. määräaikaisraporttiluonnos, sivu 9, kohta 37). Edustajille osoitettujen yksin saapuneiden lasten määrä on oltava kohtuullinen ja edustajien koulutukseen ja valvontaan tulee ohjata resurseja. Suomen Punaisen Ristin tiedossa on useita tapauksia, joiden edustettavien määrät ovat liian suuria tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen nähden. Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä toimivan yhteistyön merkitystä vastaanottokeskuksen ja edustajan välillä kanssa, mikä edellyttää, että edustajat tehtävät, velvollisuudet ja oikeudet on määritelty riittävän hyvin.

Suomen Punainen Ristin mukaan turvapaikanhakijan oikeusturvan toteutuminen ja edustajien pätevyys ovat yksi suurimmista huolenaiheista ilman huoltajaa tulleiden osalta. Edustajalla on suuri valta ja myös pitkään toiminut edustaja voi olla taidoiltaan tai sitoutumiseltaan heikko. Edustajien taustakartoitus, säännöllinen koulutus ja toiminnan valvominen tulee määritellä ja varmistaa. Erityisesti lastensuojelutausta olisi eduksi edustajalle.

### **Paperittomat lapset ja nuoret**

Suomen Punainen Risti haluaa kiinnittää huomion paperittomien lasten ja nuoren tilanteeseen. He kohtaavat ongelmia esimerkiksi terveyspalvelujen ja koulutuksen pariin pääsyssä.

19.1.2018

Suomen Punainen Risti toivoo, että luonnoksessa käsitellään (määräaikaisraportin luonnos 2017, kohta 9. erityiset suojelutoimet) paperittomien lasten ja nuorten kohtaamia ongelmia ja niihin liittyviä tarvittavia toimenpiteitä. Suomen Punaisen Ristin mielestä paperittomien lasten ja nuorten tilanteesta tulee tehdä kartoitus, jonka pohjalta arvioidaan tarvittavia parannustoimenpiteitä paperittomien lasten tilanteeseen.

### **Nuoret ilman huoltajaa tulleet turvapaikanhakijat**

Suomen Punainen Risti on huolissaan nuorista, jotka ovat saapuneet maahan ala-ikäisinä ilman huoltajaa ja saaneet määräaikaisen oleskeluluvan yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Pitkät odotusajat ja epävarmuus kuormittavat nuoria kohtuuttomasti. Jatkolupahakemus voi olla kielteinen täysi-ikäistymisen vuoksi, koska perustetta oleskelulle yksilöllisestä inhimillisestä syystä ei enää ole. Päättöksissä tulee ottaa huomioon nuorten sitoutuneisuus kotoutumiseen esimerkiksi opiskelun kautta.

Kunnallisten palvelujen tulee olla käytettävissä niin kauan kun jatkoluvan valitusprosessi on kesken. Kielteisen jatkolupahakemuksen saanut täysi-ikäistynyt nuori voi hakea turvapaikkaa uudestaan ja siirtyy silloin aikuisyksikköön. Tilanteet, jossa paikkakunnalla ei ole aikuisyksikköä, ovat haasteellisia, koska nuori joutuu käytännössä muuttamaan vieraalle paikkakunnalle, jolloin esimerkiksi opiskelu tai sosiaaliset verkostot katkeavat. Suomen Punainen Risti esittää kehitettäväksi mallia, joka mahdollistaisi nuoren asumisen samalla paikkakunnalla täysi-ikäistymisen jälkeen.

Aikuistuviin turvapaikanhakijoihin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja siirtymävaihe ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten yksiköstä aikuisyksikköön tulee olla tuettua. Sosiaalihuoltolaki määrittelee nuoret 18–24-vuotiaksi henkilöiksi ja velvoittaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamiseen ja edistämiseen.

**Suomen Punainen Risti on erityisen huolissaan ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijalasten ja -nuorten psyykkisestä pahoinvoinnista.** Pahoinvoinnin syyt, kuten traumaattinen pako lähtömaiden olosuhteista, matka ja pitkin käsittelyaikojen aiheuttama epävarmuus, on tunnistettava. Pääsy kunnallisiin palveluihin tulee varmistaa ja tukitoimien oltava riittäviä turvapaikkaprosessin aikana sekä siirtymävaiheissa.

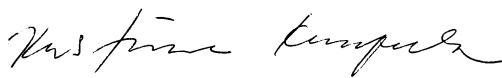
### **Lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin koskeva valinnainen pöytäkirja**

Suomen Punainen Risti pitää tervetulleena, että määräaikaisraportissa nostetaan selkeästi esille, että kansallisessa lainsäädännössä ei erillisellä rikosnimikkeellä kriminalisoida lasten rekrytoimista asevoimiin muuna kuin aseellisen selkkauksen aikana. Tulee muistaa, että valinnaisen pöytäkirjan 4 artikla edellyttää, että

19.1.2018

alle 18-vuotiaiden henkilöiden rekrytoiminen valtion asevoimista erillisiin aseistautuneisiin ryhmiin tulee olla kriminalisoitu kaikissa olosuhteissa. Jos alle 18-vuotiaan rekrytoiminen/värvääminen tapahtuu aseellisen selkkauksen aikana, niin silloin teko voidaan rangaista Rikoslain 11. luvun 5§:n 5. kohdan nojalla sotarikoksesta. Pykälän soveltaminen kuitenkin edellyttää, että teko tapahtuu aseellisen selkkauksen aikana. Tämä tarkoittaa, että pykälä ei sovellu tekoon, jos värvääminen/rekrytointi tapahtuu ennen kuin aseellinen selkkaus on alkanut. Tämä on merkittävä puute, joka tulisi korjata. On selvää, että Suomessa puolustusvoimilla ja vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta vastaavilla tahoilla ei ole valtuuksia rekrytoida ja käyttää taisteluissa alle 18-vuotiaita, mutta tämä ei kuitenkaan kosketa yksityishenkilöitä eikä kriminalisoi heidän toimintaansa, jos se tapahtuu aseellisen selkkauksen ulkopuolella. Tulee huomioida, että tänä päivänä on entistä todennäköisempää, että Suomesta saatetaan rekrytoida alaikäisiä ulkomaille taistelemaan joihinkin joukkoihin. Maailmalla on myös monia tilanteita, joita ei vielä katsota aseellisiksi selkkauksiksi. Syyriankin tilanne muodostui aseelliseksi selkkaukseksi usean kuukauden aikana, ja on hyvinkin mahdollista, että sinä aikana tämän tyyppistä rekrytointia on tapahtunut jossain päin maailmaa. Suomella tulee siten olla edellytykset asettaa syytteeseen kaikki henkilöt, jotka ovat syyllistyneet lasten värväämiseen/rekrytointiin vastoin kansainvälistä oikeutta, vaikka se tapahtuisikin ennen varsinaisen aseellisen selkkausta.

Erillisenä huomiona Suomen Punainen Risti haluaa todeta, että asevoimien/aseellisen ryhmittymän johtavassa asemassa olevat henkilöt voidaan mahdollisesti asettaa syytteeseen lasten rekrytoinnista rauhan aikana rikoslain 13. luvun 4§:n nojalla "laittomasta sotilaallisesta toiminnasta". Tulee kuitenkin huomioida, että pykälän nojalla ei voida soveltaa universaaliusperiaatetta (Rikoslain 1. luvun 7§ (kansainvälinen rikos) ei sovellu rikoslain 13. lukuun).



Kristiina Kumpula  
pääsihteeri

